

17 Απριλίου 2015

Ζωοδόχος Πηγή

Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Συναξαριακές Μορφές

Ζωοδόχος Πηγή - Λυδία Γουριώτη© (lydiagourioti-iconography.blogspot.com)

Εορτάζει 5 ημέρες μετά το Άγιο Πάσχα.

Με το όνομα Ζωοδόχος Πηγή του Μπαλουκλί ή Παναγία η Μπαλουκλιώτισσα φέρεται ιερό χριστιανικό αγίασμα που βρίσκεται στη Κωνσταντινούπολη έξω από τη δυτική πύλη της Σηλυβρίας, όπου υπήρχαν τα λεγόμενα “παλάτια των πηγών” στα οποία οι Βυζαντινοί Αυτοκράτορες παραθέριζαν την Άνοιξη. Πήρε την ονομασία του από το τουρκικό όνομα Balık (= ψάρι) και περιλαμβάνει το μοναστήρι, την εκκλησία και το αγίασμα.

Για την αποκάλυψη του Αγιάσματος υπάρχουν δυο εκδοχές:

α) Η πρώτη, που εξιστορεί ο Νικηφόρος Κάλλιστος αναφέρει ότι: Ο μετέπειτα Αυτοκράτορας Λέων ο Θράξ ή Λέων ο Μέγας (457 - 474 μ.Χ.), όταν ερχόταν ως απλός στρατιώτης στην Κωνσταντινούπολη, συνάντησε στη Χρυσή Πύλη έναν τυφλό που του ζήτησε νερό. Ψάχνοντας για νερό, μιά φωνή του υπέδειξε την πηγή. Πίνοντας ο τυφλός και ερχόμενο το λασπώδες νερό στα μάτια του θεραπεύτηκε. Όταν αργότερα έγινε Αυτοκράτορας, του είπε η προφητική φωνή, πως θα έπρεπε να χτίσει δίπλα στην πηγή μια Εκκλησία. Πράγματι ο Λέων έκτισε μια μεγαλοπρεπή εκκλησία προς τιμή της Θεοτόκου στο χώρο εκείνο, τον οποίο και ονόμασε «Πηγή». Ο Κάλλιστος περιγράφει τη μεγάλη αυτή Εκκλησία με πολλές λεπτομέρειες, αν και η περιγραφή ταιριάζει περισσότερο στο οικοδόμημα του Ιουστινιανού. Ιστορικά πάντως είναι εξακριβωμένο, ότι το 536 μ.Χ. στη Σύνοδο της Κωνσταντινουπόλεως, υπό τον Πατριάρχη Μηνά 536 - 552 μ.Χ.), λαμβάνει μέρος και ο Ζήνων, ηγούμενος «του Οίκου της αγίας ενδόξου Παρθένου και Θεοτόκου Μαρίας εν τη Πηγή».

β) Η δεύτερη, που εξιστορεί ο ιστορικός Προκόπιος, τοποθετείται στις αρχές του 6ου αιώνα και αναφέρεται στον Ιουστινιανό. Ο Ιουστινιανός κυνηγούσε σ' ένα θαυμάσιο τοπίο με πολύ πράσινο, νερά και δένδρα. Εκεί, σαν σε όραμα, είδε ένα μικρό παρεκκλήσι, πλήθος λαού και έναν ιερέα μπροστά σέ μιά πηγή. «Είναι η πηγή των θαυμάτων» του είπαν. Και έχτισε εκεί μοναστήρι με υλικά που περίσσεψαν από την Αγιά Σοφιά. Ο Ι. Κεδρηνός αναφέρει ότι χτίστηκε το 560 μ.Χ.

Χρονοδιάγραμμα κυριοτέρων γεγονότων και συμβάντων

626 μ.Χ. Επιδρομή των Αβάρων, αλλά οι βυζαντινοί σώζουν το ιερό αγίασμα.

790 μ.Χ. Ο Ψευδο-κωδινός αναφέρει ότι η αυτοκράτειρα Ειρήνη επισκεύασε την εκκλησία, που είχε πάθει μεγάλη καταστροφή από σεισμό.

869 μ.Χ. Νέα επισκευή, ύστερα από νέο σεισμό, από τον Βασίλειο Α' τον Μακεδόνα (867 - 886 μ.Χ.) κατα πληροφορία του Νικηφόρου Καλλίστου.

924 μ.Χ. Σε επιδρομή των Βουλγάρων ο Συμεών καίει την εκκλησία, αλλά αναστηλώνεται αμέσως αφού το 927 μ.Χ. έγιναν εκεί οι γάμοι του ηγεμόνος των Ρώσων Πέτρου με τη Μαρία, εγγονή του Ρωμανού Λεκαπηνού.

966 μ.Χ. Έχει διασωθεί η περιγραφή μιας επίσημης τελετής στη γιορτή της Αναλήψεως, στην οποία έλαβε μέρος ο Νικηφόρος Φωκάς (963 - 969 μ.Χ.) με όλη την αυλή. Η πομπή έφτανε με πλοίο και από τη Χρυσή Πύλη συνέχιζε με άλογα. Το συγκεντρωμένο πλήθος ζητωκραύγαζε και προσέφερε λουλούδια και σταυρούς. Όταν εμφανιζόταν ο αυτοκράτωρ ο Πατριάρχης τον ασπαζόταν και στη συνέχεια έμπαιναν μαζί στο ναό, όπου στο χώρο του ιερού είχε στηθεί εξέδρα, απ' όπου ο αυτοκράτωρ παρακολουθούσε τη λειτουργία. Στο τέλος της γιορτής ο αυτοκράτωρ καλούσε τον Πατριάρχη σε επίσημο τραπέζι.

1078 μ.Χ. Η μονή της Πηγής θεωρείται τόπος εξορίας, αφού εκεί απομονώνεται ο Γεώργιος Μονομάχος.

1084 μ.Χ. Ο Αλέξιος Α' Κομνηνός (1081 - 1118 μ.Χ.) περιόρισε τον φιλόσοφο Ιωάννη Ιταλό στη μονή της Πηγής για να καταπαύση ο αναβρασμός που είχε δημιουργηθεί από τις ιδέες του.

1204 - 1261 μ.Χ. Το ιερό της Πηγής περιέρχεται στους Λατίνους.

1328 μ.Χ. Ο νεαρός Ανδρόνικος Γ' ο Παλαιολόγος (1328 - 1341 μ.Χ.) χρησιμοποιεί τη μονή ως ορμητήριο πριν καταλάβει την Κωνσταντινούπολη.

1330 μ.Χ. Ο Ανδρόνικος Γ', που βρίσκεται ετοιμοθάνατος στο Διδυμότειχο, πίνει νερό από το αγίασμα της Πηγής που του έφεραν και γιατρέυεται.

1341 μ.Χ. Ιερέας της Πηγής, ονόματι Γεώργιος, είναι μάρτυρας σε νοταριακή πράξη.

1347 μ.Χ. Η Ελένη, κόρη του Ιωάννου Καντακουζηνού, παρουσιάζεται στο μέλλοντα σύζυγό της Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγο (1341 - 1391 μ.Χ.) ντυμένη με την επίσημη ενδυμασία της αυτοκράτειρας, μέσα στον ιερό χώρο της Πηγής. Σύμφωνα με παλιό έθιμο η μέλλουσα αυτοκράτειρα όταν έφθανε στην Πόλη από τα μέρη της ξηράς έπρεπε να συναντηθεί με τον αυτοκράτορα στην Πηγή.

1422 μ.Χ. Κατα τη διάρκεια της πολιορκίας της Κωνσταντινουπόλεως ο σουλτάνος Μουράτ Β΄ εγκαταστάθηκε μέσα στην εκκλησία.

1547 μ.Χ. Ο Pierre Gylles σημειώνει το 1547 μ.Χ. ότι η εκκλησία δεν υπάρχει πια, αλλά οι ασθενείς εξακολουθούν να επισκέπτονται την Πηγή.

1727 μ.Χ. Ο μητροπολίτης Δέρκων Νικόδημος έχτισε ναΐσκο και ανανέωσε τη λατρεία. Οι Αρμένιοι ζητούσαν συμμετοχή στο ιερό της Πηγής, αλλά η μεγάλη παράδοση και τα σουλτανικά φερμάνια αναγνώριζαν την κυριότητα στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

1825 μ.Χ. Καταστροφή της πηγής από τους γενίτσαρους.

1827 μ.Χ. Ανεύρεση της Ιεράς εικόνας της Θεοτόκου εικονιζόμενη υπέρ της Ζωοδόχου Πηγής.

1833 μ.Χ. Ο πατριάρχης Κωνσταντίνος Α΄ (1830 - 1834 μ.Χ.), με άδεια του σουλτάνου, έχτισε τη σημερινή εκκλησία, της οποίας τα εγκαίνια έγιναν το 1835 μ.Χ. Σήμερα, εκτός από τη μεγάλη εκκλησία, λατρευτικό κέντρο του μεγάλου κτιριακού συγκροτήματος αποτελεί ο υπόγειος ναός της Ζωοδόχου Πηγής, όπου η δεξαμένη με το αγίασμα και τα ψάρια.

Γράφοντας τον 14ο αι. μ.Χ. για το αγίασμα της Πηγής ο Νικηφόρος Κάλλιστος παραθέτει, από διάφορες πηγές, ένα κατάλογο 63 θαυμάτων, από τα οποία τα 15 φθάνουν ως την εποχή του.

Σήμερα στην αυλή της Ζωοδόχου Πηγής βρίσκονται οι τάφοι των Οικουμενικών Πατριαρχών. Το δε αγίασμα βρίσκεται στον υπόγειο Ναό και αποτελείται από μαρμαρόκτιστη πηγή, το νερό της οποίας θεωρείται αγιασμένο. Απ' εδώ διαδόθηκε ο τύπος της Παναγίας Ζωοδόχου Πηγής σε όλο τον ορθόδοξο κόσμο. Είναι αξιοσημείωτο ότι ψηφιδωτή παράσταση της εικόνας σώζεται στον εσωνάρθηκα της Μονής της Χώρας.

Σε ανάμνηση των εγκαινίων του Ναού από τον Αυτοκράτορα Λέοντα η Εκκλησία καθιέρωσε την κατ' έτος εορτή της Ζωοδόχου Πηγής, την Παρασκευή της Διακαινησίμου Εβδομάδας.

Ο Ναός αυτός έμεινε γνωστός στην ιστορία ως το αγίασμα του «Μπαλουκλί». «Μπαλούκ» στα τουρκικά σημαίνει ψάρι και η παράδοση μας λέει πως εκεί δίπλα στο αγίασμα, στις 23 Μαΐου 1453 μ.Χ. ένας καλόγερος τηγάνιζε ψάρια, όταν κάποιος του έφερε την είδηση πως πήραν την Πόλη οι Τούρκοι. Ο καλόγερος απάντησε πως μόνο αν τα ψάρια που τηγάνιζε έφευγαν απ' το τηγάνι και έπεφταν μέσα στο αγίασμα θα πίστευε ότι έγινε κάτι τέτοιο. Και πραγματικά τα ψάρια ζωντάνεψαν και έπεσαν μέσα στην πηγή του αγιάσματος. Μέχρι σήμερα δε, μέσα στην δεξαμενή της Ζωοδόχου Πηγής διατηρούνται επτά ψάρια και μάλιστα σαν να είναι μισοτηγανισμένα απ' την μια πλευρά.

Το Μπαλουκλί (Τα ψάρια της Ζωοδόχου Πηγής),

ποίημα του Γεώργιου Βιζυηνού

Σαράντα μέρες πολεμά ο Μωχαμέτ να πάρη
την Πόλη την μεγάλη.

Σαράντα μέρες έκαμεν ο 'γούμενος το ψάρι
στα χείλη του να βάλη.

Απ' τες σαράντα κι ύστερα, πεθύμησε να φάγη
τηγανισμένο ψάρι.

- Αν μας φυλάγ' η Παναγιά καθώς μας'ε φυλάγει,
την Πόλη ποιος θα πάρη;

Ρίχτει τα δίχτυα στον γιαλό, τρία ψαράκια πιάνει,
- Θεός να τα βλογήση!

Το λάδι βάλλει στην φωτιά μες στ' αργυρό τηγάνι,
για να τα τηγανίση.

Τα τηγανίζ' από την μια, και πά' να τα γυρίση
κι από το άλλο μέρος.

Ο παραγιός του βιαστικά πετά να του μιλήση,
και τάχασεν ο γέρος!

- Μην τηγανίζης, γέροντα, και μόσχισε το ψάρι
στην Πόλη την μεγάλη!

Την Πόλη την εξακουστή οι Τούρκοι έχουν πάρει,

μας κόβουν το κεφάλι!

- Στην Πόλη Τούρκου δεν πατούν κι Αγαρηνού ποδάρια!

Με φαίνεται σαν ψεύμα!

Μ' αν είν' αλήθεια το κακό, να σηκωθούν τα ψάρια

να πέσουν μες στο ρεύμα!

Ακόμ' ο λόγος βάσταγε, τα ψάρι' απ' το τηγάνι,

την μια μεριά ψημένα,

πηδήξανε κι επέσανε στις λίμνης την λεκάνη,

γερά, ζωντανεμένα.

Ακόμ' ώς τώρα πλέουνε, κόκκιν' από το μέρος,

όπου τα είχε ψήσει.

Φυλάγουν το Βυζάντιο ν' αναστηθή κι ο γέρος

να τ' αποτηγανίση.

Άπολυτίκιον (Κατέβασμα)

Ήχος α'.

Ο ναός σου Θεοτόκε ανεδείχθη παράδεισος, ως ποταμούς αειζώους αναβλύζων
ιάματα ώ προσερχόμενοι πιστώς, ως Ζωοδόχου εκ Πηγής, ρώσιν αντλούμεν, και
ζωήν την αιώνιον, πρεσβεύεις γαρ συ τω εκ σου τεχθέντι, Σωτήρι Χριστώ,
σωθήναι τας ψυχάς ημών.

Ύτερον Απολυτίκιον (Κατέβασμα)

Ήχος πλ. α'. Τὸν συνάναρχον Λόγον.

Η αναβλύζουσα Θειον ύδωρ αθάνατον, η προχέουσα ρείθρα ζωής αέναα· τοις
προστρέχουσι πιστώς τη Ζωοδόχο σου Πηγή και ταύτα αρυομένοι, βραβεύεις νυν
τε παρθένε ρώσιν και θεραπείαν, και συμφορών απολύτρωσιν.

Μεγαλυνάριον

Ύδωρ το ζωήρυτον της Πηγής, μάμμα το προχέον, τον αθάνατον δροσισμόν το
νέκταρ το Θείον την ξένην άμβροσίαν το μέλι το εκ πέτρας, πίστει τιμήσωμεν.

Οπτικοακουστικό Υλικό

Ακούστε το απολυτίκιο!

Ακούστε το απολυτίκιο!

Αγιογραφίες / Φωτογραφίες

Ζωοδόχος Πηγή - Αντίγραφο του ανευρεθέντος εικονίσματος Παναγία Αργοκοιλιώτισσα Νάξος

Ζωοδόχος Πηγή

Πηγή: saint.gr